

FOLIA ONOMASTICA CROATICA 24 (2015)

UDK 811.163.42'373.2
Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 18. X. 2015.
Prihvaćen za tisak 23. XI. 2015.

SANJA VULIĆ

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83 d, HR-10000 Zagreb
sanja.vulicc@gmail.com

O HRVATSKIM PUČKIM IMENIMA SPOMENDANA SV. MATIJE, APOSTOLA, I SV. MATEJA, APOSTOLA I EVANĐELISTA, S ETNOONOMASTIČKOGA ASPEKTA

U radu se analiziraju pučka imena spomendana sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista, u hrvatskim štokavskim, kajkavskim i čakavskim govorima, uključujući i dijasporu. Također se analiziraju pučke poslovice i frazemi vezani uz spomendane tih dvaju svetaca. Analiza se dijelom temelji na primjerima spomendanskih imena, poslovice i frazema preuzetih iz postojeće literature, a dijelom na sukladnoj građi koju je autorica rada prikupila osobnim terenskim istraživanjem.

1. Uvod

Prije same analize pučkih imena i poslovice koje se odnose na spomendane sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista, dobro se prisjetiti osnovnih podataka o tim dvama svecima. Budući da je riječ o svecima iz vremena nastanka kršćanstva, malo je konkretnih podataka iz njihova životopisa. Sveti Matija poznat je kao dvanaesti apostol. Postao je apostolom nakon izdaje Jude Iskariota (Jude iz Kariotha) te zauzeo njegovo mjesto u zboru dvanaestorice prije silaska Duha Svetoga na njih. O životu sv. Mateja, premda je bio apostol i evanđelist, također se malo zna. Iz njegova je Evanđelja poznato da je bio carinik kojega je Isus pozvao da ga slijedi. Nakon Isusove smrti i uskrsnuća propovijedao je radosnu vijest Hebrejima, zbog kojih je i napisao svoje Evanđelje na aramejskome, jeziku ondašnjih palestinskih Židova. Ni za jednoga od razmatranih dvaju svetaca ne zna se godina rođenja i smrti. Spomendan sv. Mateja, apostola i evanđelista, u Crkvi se slavi 21. rujna. Spomendan sv. Matije, apostola, stoljećima se obilježavao 24. veljače. Međutim, nakon Drugoga vatikanskoga koncila (koji je zasjedao od 11. listopada 1962. do 8. prosinca 1965.) izvršene su različite promjene u rasporedu spomendana i blagdana. Osobito su premješteni spomendani svetaca kojima

nije poznat datum smrti. Među njima je i sv. Matija, apostol, kojega je spomendan s datuma 24. veljače premješten na 14. svibnja.

U jezikoslovnim raspravama i dijalektološkim rječnicima jedan se dio pučkih blagdanskih i spomendanskih imena susreće često, a dio ih je znatno rjeđe zabilježen. Uzrok tomu nerijetko valja tražiti u nesigurnosti kazivača, izvornih govornika, koja može biti uvjetovana različitim čimbenicima, kao što su razmjerna neukorijenjenost pučkoga štovanja pojedinih svetaca i obilježavanja njihovih spomendana, zatim supostojanje dvaju svetaca, odnosno dvaju svetačkih spomendana istoga ili sličnoga imena, a nerijetko kazivači postaju nesigurni zbog novijih promjena datuma spomendana pojedinih svetaca u katoličkome kalendaru.

2. O pučkim imenima spomendana

Kad je riječ o spomendanu sv. Matije, apostola, svi navedeni čimbenici mogu biti razlogom nesigurnosti. To se odrazilo i na znanje o spomendanu drugoga sveca sličnoga imena – sv. Mateja, apostola i evanđelista, jer se njihova imena u puku nerijetko poistovjećuju. Naime, premda se u teološkoj literaturi jasno razlikuju »dva biblijska imena koja se pišu lat. *Matthaeus* > *Matej*, *Matthias* > *Matija*« (Skok 1972: 388), u hrvatskim su govorima nerijetko izjednačena, pa oba npr. postaju *Mate*, odnosno *Mato*, ili oba postaju *Matij*, ili su oba *Matija*, ili oba *Matej* i sl. Tako je u pojedinim mjesnim govorima u posljednjim desetljećima, u što sam se uvjerila i osobnim terenskim istraživanjima i na temelju podataka u literaturi. Prema podacima u Akademijinu rječniku može se zaključiti da to prepletanje razmatranih dvaju imena nije svojstveno samo novomu dobu: »Prema tome će«, napominju sastavljači Rječnika, »Matej kao ime kojemu čovjeku biti ponajviše *Matthaeus*, ali katkad možda i *Matthias*.« (Budmani i Maretić 1904–1910: 518). Sukladno tomu, ime Matija obično je *Matthias*, a rjeđe *Matthaeus* (ibid. 523). Pritom je važno napomenuti da se u dijelu mjesnih govora ta dva izjednačena imena razlikuju po nekome dodatku uz ime. Ostale imenske izvedenice, kao npr. *Matko*, također mogu biti od obaju svetačkih imena.

Usto, izostanak pučkih imena spomendana tih dvaju svetaca u pojedinim govorima nerijetko je uvjetovan izostankom bilo kakvih pučkih pobožnosti i običaja vezanih uz te spomendane, u što sam se nerijetko uvjerila osobnim terenskim istraživanjem. Često je tomu razlog što ih ne štiju kao svece zaštitnike. To je primijetio i I. Jardaš istražujući Kastavštinu: »Mateja i Matiju ne drže za sveci, ki bi neč posebna pomogli. (...) Matija i Matej nimaju na nebe, kako judi deju, neku na-pošnu službu, pak ne pridu judi na zavet.« (Jardaš 1957: 78). Tako je i u susjednoj Sloveniji pa o sv. Matiji, apostolu (koji se na slovenskome također zove *Matija*), N. Kuret piše: »njegovo čašćenje ni bilo preveć raširjeno« (Kuret 1989: 547–548). Kuret smatra da razlog tomu može biti jedna legenda koja toga sveca opisuje kao

nehotičnoga ubojicu vlastitih roditelja. I zaista, sv. Matija, apostol, i u hrvatskome je puku slabo poznat svetac, za razliku od sv. Mateja, apostola i evanđelista, koji je, kako ističe hrvatski isusovac J. Antolović, u puku popularan svetac (usp. Antolović 1979: 199). Međutim, zbog sličnosti svetačkih imena, spomendan se sv. Mateja, apostola i evanđelista, nerijetko brka sa spomendanom sv. Matije, apostola. Možda je to jedan od razloga što npr. u Sloveniji nije rašireno ni štovanje sv. Mateja, apostola i evanđelista, (kojemu je slovensko ime *Matevž*): »Apostolu Matevžu posvećenih cerkva je na Slovenskem malo.« (Kuret 1989: 10).

Pri brkanju sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista, češće gore prođe sv. Matija jer ga puk nerijetko poistovjećuje sa sv. Matejem. Usto je i spomendan sv. Matije kalendarski nepovoljnije raspoređen od spomendana sv. Mateja. Naime, već prije Drugoga vatikanskoga koncila, kada je spomendan sv. Matije bio u veljači, datum mu se u prijestupnoj godini pomicao za jedan dan, pa se obilježavao 25. veljače, tj. dan kasnije nego u godinama koje nisu prijestupne, u kojima je bio 24. veljače. Kao primjer navodimo *Ritual rimski* B. Kašića, koji nam ujedno pokazuje da se u Kašićevo doba uoči spomendana sv. Matije, tj. 23. veljače, održavao obvezni jednodnevni post i bdijenje. Kašić ga zove *Post, ili Bdijenje s. Matthie Vigilia*¹ (Kašić 1640: 55). Uz datum 24. veljače bilježi ime *Matthia Apostol*, s napomenom: »U godište pristupnoj februar ima 29 dana, i svetk. s. Matthie slavi se na 25. februara.« (ibid.). Kašić, naravno, razlikuje spomendane dvaju različitih svetaca, pa uz datum 21. rujna navodi ime *Mateo Apostol, i vangelist*a (Kašić 1640: 66). Zbog navedenoga pomicanja spomendana ovoga sveca u prijestupnim godinama, sv. Matiju u Vrbniku na Krku zovu (*svēti*) *Mâte Klatēžnjak*². Stariji Vrbničani još uvijek rabe to svetačko ime te tako razlikuju sv. Matiju, apostola, tj. *Mātu Klatēžnjaka*, od sv. Mateja, apostola i evanđelista, koji je „samo“ (*svēti*) *Mâte*. Isto tako zovu i njegove spomendane. Spomendanom sv. Matije, apostola,

¹ Kašić navodi dva para istoznačnica. U svakome je paru jedna riječ hrvatska, a druga latini-zam, tj. *post* i *žežin* (prema lat. *ieiunium*) te *bdijenje* i *vigilia* (prema lat. *vigilia*).

² Svetačka i spomendanska pučka imena, uz koja nije naveden izvor, prikupila sam osobnim terenskim istraživanjem: u Banjolu na Rabu u kolovozu 1990.; u Komiži na Visu u svibnju 1991.; u Frakanavi i Novome Selu u austrijskome Gradišću u srpnju 1991.; u Podravskim Sesvetama u svibnju 1992.; u Jelsi i Starome Gradu na Hvaru u srpnju 1992.; u Plajgoru u zapadnoj Mađarskoj te u Rupišću u austrijskome Gradišću u srpnju 1993.; u zaseoku Ivanci Zagorja Ogulinskoga u rujnu 1993.; u Karaševu, Lupaku, Klokotiću, Nermiću i Ravniku u Rumunjskoj u ožujku 1994.; u Jandrofu u Slovačkoj u lipnju 1995.; u Molvama u Podravini u lipnju 1996.; u Kruševu kraj Stoca u travnju 1997.; u Oštarijama u središnjoj Hrvatskoj u srpnju 1997.; na otočiću Ošljaku u lipnju 1998.; u Sonti u Bačkoj u travnju 2008.; u Gornjoj i Donjoj Lastvi u Boki kotorskoj u srpnju 2010.; u Cerovcu kraj Slunja te u Veljunu Primorskome u studenome 2010.; u Vrbniku na Krku u kolovozu 2013., u Šinkovici Šaškoj kraj Bednje u ožujku 2014. Početkom 1992. zabilježila sam primjere iz govora prognanika iz Luča u Baranji, koji su tada boravili u Zagrebu; u svibnju 1992. primjere iz govora stanovnika Postranja u Župi dubrovačkoj, koji su tada bili u progonstvu u Pazinu u Istri, a u rujnu 1997. primjere iz govora hrvatskih prognanika iz Borovice kraj Vareša u Srednjoj Bosni, koji su se nastanili u Zagrebu i okolici.

u prijestupnim godinama počinje niz takvih pomicanja spomendana, sve do kraja veljače: »U prestupni ljeti (...) ča je za obično ljeto predviđeno 24. februara, to se čita 25. februara. Isto tako se poruknu i svi daljnji sveci februara u prestupnom ljetu za jedan dalje.« (Blazović 1966: 294).

Upravo je izostanak pučkih pobožnosti, a i inače izostanak obilježavanja spomendana sv. Matije i sv. Mateja razlogom što se najčešće za te spomendane ne rabe posebna imena, pa je moguće uspostaviti odnos: ime sveca = ime spomendana. Primjer iz vrbničkoga govora pokazuje da je u takvim slučajevima važan dodatak uz ime (ako se takav dodatak rabi) jer je tako odmah jasno o kojemu je svecu, odnosno o kojemu spomendanu riječ. Tako se npr. u trogirskome kraju, u govorima južnočakavskoga ikavskog dijalekta, razlikuju po tome dodatku *dvâ Matija: Matij Vīnoriz* i *Matij Vīnotok* (Geić 1991: 39). Drugi dijelovi tih dvorječnih imena, tj. *Vīnoriz* i *Vīnotok*, složenice su složeno-sufiksne tvorbe, s prvom imeničkom i drugom glagolskom osnovom, te nultim sufiksom. Pritom je pučko ime *Matij Vīnotok* za sv. Mateja, kojega je spomendan ostao 21. rujna, i danas prikladno jer se obilježava u doba berbe i proizvodnje i točenja mladoga vina. Međutim, pučko ime *Matij Vīnoriz* više nije prikladno jer spomendan sv. Matije više nije u veljači, tj. u doba rezidbe vinove loze. S novim svibanjskim datumom spomendana njegovo tradicionalno pučko ime gubi smisao.³ U kajkavskome Virju u Podravini razlikuju se *Matej Pramaletski* i *Matej jesenski*. Ime *Matej pramaletski* za sv. Matiju, apostola, ostaje suvremeno jer novi spomendan 14. svibnja zaista jest u proljeću. Međutim, prvi dio pučke uzrečice *Matej pramaletski reže, Matej jesenski trga*. (Lukanec 1938: 168) s novim je datumom izgubio smisao, kao i spomenuto ime *Matij Vīnoriz* iz trogirskoga kraja. Drugi dio uzrečice iz Virja, *Matej jesenski trga.*, i dalje je suvremen kao i spomenuto ime *Matij Vīnotok* iz trogirskoga kraja. Ime *Matej jesenski* označuje i početak godišnjega doba: »S 21. septembrom počinje se u sjeverni dijeli Zemlje jesen. Na ov dan svečuje latinska Crikva jur od 6. stoljeća svetak sv. Mate apoštola i evandjelista.« (Blazović 1980: 60).

Rijetki su govori u kojima se ta dva spomendanska imena ne razlikuju samo po dodatku nego i po samome svečevu imenu, npr. u kajkavskim Molvama u Podravini, gdje rabe imena *Pramalētski svēti Mātija* i *Mātěj Sejâč*. Dodatak *Sejâč* dobio je sv. Matej, apostol i evanđelist, jer je njegov spomendan u doba jesenske sjetve u rujnu. U čakavskome ikavsko-ekavskom govoru Oštarija u središnjoj Hrvatskoj u veljači je *Sviēti Mātija*, a u rujnu *Sviēti Mātej*.

U mnogim se govorima kao spomendansko ime rabi isključivo svečevo ime, i to za oba spomendana isto, ili se pak rabi dvorječno spomendansko ime koje se sastoji od pridjeva *sveti* i *svečeva* imena. Pritom su kazivači uvijek spominja-

---

³ Složenica *vīnoriz* u pojedinim se govorima rabi kao opća imenica, npr. u Selcima na Braču u značenju 'vrsta sječiva koje se upotrebljava u vinogradu za rezidbu' (usp. Vuković 2001: 396; Vulić 2002: 537–538).

li isključivo datume u veljači i rujnu, npr. u južnočakavskome ikavskom dijalektu *Svêti Matij* na otoku Vrgadi (Jurišić 1973: 116), u čakavskome ikavsko-ekavskom dijalektu *Sviêti Mâte* na otočiću Ošljaku kraj Zadra. Tako je i u govorima karaševskih Hrvata u Rumunjskoj, u kojima se oba sveca nazivaju *Matêja*. Zato, kao jednu od inačica za ta dva spomendana, imaju dvorječno ime koje se sastoji od pridjeva *svêti* i svečeva imena, tj. *Svêti Matêja* u Karaševu, Lupaku i Ravniku. U Samoboru je M. Lang za oba sveca, odnosno za oba spomendana zabilježio ime *Matej*, a o kojemu je od tih dvaju svetaca i spomendana riječ, moguće je odrediti samo iz konteksta, kao npr. »Prvi petek biva po svetom Mateju i moliju se 3 Otecnaši na poštenje presvetom Trojstvu. Drugi petek biva pred Nazvešćenju Majke Božje.« (Lang 1912: 294). Iz konteksta je jasno da je riječ o sv. Matiji, apostolu, i datumu 24. veljače jer je iduća bitna vremenska odrednica Nazvešćenje, koje je 25. ožujka. Iz konteksta »10-ti petek biva pred svetem Matejem apostola dnevom (...) 11-ti petek biva pred svetom Andrašem« (ibid. 295) jasno je da je riječ o sv. Mateju, apostolu, (21. rujna) jer je iduća bitna vremenska odrednica Sveti Andrija (30. studenoga).

Kazivači (izvorni govornici) u nemalome broju mjesta poznaju samo jednoga od tih dvaju svetaca. Općenito se može reći da je na srednjodalmatinskim otocima, tj. na području južnočakavskoga ikavskog dijalekta, poznatiji sv. Matej, apostol i evanđelist, npr. u Jelsi i Starome Gradu na Hvaru zovu ga *Svêti Matij*, u Komizi na Visu *Svêti Matêj*.

U kajkavskome Đurđevcu u Podravini može se čuti ime *Mâtej* za oba sveca, jer se i jedan i drugi u pojedinim poslovicama tako zovu. Protivno tomu, u konzervativnome ijekavskom štokavskom govoru Gornje i Donje Lastve u Boki kotorskoj poznatiji je *Svêti Matija* i istovjetno spomendansko ime, i to sa starim datumom spomendana 24. veljače. Tako je i u polutisučljetoj hrvatskoj dijaspori na panonskome prostoru, na području čakavskoga ikavsko-ekavskog dijalekta, gdje je također poznatiji sv. Matija, apostol, i to isključivo sa starim spomendanskim datumom u veljači, npr. *Sviêti Mâte* u Frakanavi u srednjemu Gradišću te u Novome Selu u sjevernome Gradišću u Austriji. U tome tipu govora u dijaspori nerijetko se sv. Matija, apostol, naziva samo imenom (bez pridjeva *sveti*), a isto tako i njegov spomendan, npr. *Matija* u Plajgoru u zapadnoj Mađarskoj. Tako je i u arhaičnome štokavskom ikavskom govoru Rupišća u austrijskome Gradišću, gdje se rabi ime *Matijas* za taj spomendan, naravno, u veljači. U novoštokavskim ikavskim govorima bunjevačkih Hrvata u Bačkoj i u zaleđu Senja rabi se dvorječno ime *Svêti Mâtija* za spomendan sv. Matije, a također ga vežu uz stari datum 24. veljače, npr. u Veljunu Primorskome.

Vratimo li se opet realizacijama iz polutisučljete dijaspore, valja napomenuti kako ima i drugih pokazatelja da je spomendan sv. Matije, apostola, na tome prostoru u puku u stanovitoj mjeri poznatiji od spomendana sv. Mateja, apostola

i evanđelista. To najbolje pokazuje primjer iz čakavskoga ikavsko-ekavskog Jan-drofa u Slovačkoj, gdje su stariji kazivači rabili imena *Matija* i *Mätej*, ali uvijek za sv. Matiju, apostola, i njegov spomendan 24. veljače.

Za razliku od pučkih govora u polutisučljetoj dijaspori u Austriji, u kato-ličkim kalendarima u austrijskome Gradišću redovito se oba sveca razlikuju ne samo datumom nego i imenom. Ti kalendari, protivno onima u Hrvatskoj, ne slije-de datumske promjene, pa je i prije i poslije Koncila u njima spomendan sv. Mati-je, apostola, u veljači, npr. 1940. je bila prijestupna godina, pa se 24. veljače naziva *Pristupni dan*, 25. veljače je *Matijaš ap.*, a 21. rujna *Mate ev.* (Horvat 1940: 10, 24). Općenito se može reći da je razlikovanje imenâ dvaju svetaca, a time i imena nji-hovih spomendana, uobičajeno u kalendarima u austrijskome Gradišću, kao i ču-vanje staroga datuma spomendana sv. Matije, npr. *Matijaš apostol* i *Mate apošt. i evandj.* (Feržin 1942: 4, 11; Horvat 1950), *Matija ap.* i *Mate ap. i ev.* (Sučić 1987; Schneider 1990; Čenar 1998, 2002; Csenar-Schuster 2005). Starija imenska fonološ-ka inačica *Matijaš*, kao i inačica *apostol*, rabe se pod utjecajem mađarskoga jezi-ka jer je riječ o prostoru koji je do kraja Prvoga svjetskog rata pripadao zapadnoj Ugarskoj. U teološkoj literaturi u Gradišću razlika je također jasna: *Mate ap. i ev.* i *Matija ap.* (usp. Blazović 1980: 261).

Budući da se u šokačkim govorima u dijaspori u puku nije rabilo ime *Matej*, ime *Matija* u pojedinim se govorima rabi i za sv. Mateja, apostola i evanđelista, te za njegov spomendan. Tako je npr. u šokačkih Hrvata u Mohaču, u mađarsko-me dijelu Baranje, 21. rujna *Sveti Matija*. Toga dana blagoslivljaju žito koje poslije miješaju sa žitom za sjetvu (usp. Franković 2012: 112). Isto je i u konzervativnome štokavskom govoru ikavske skupine govora slavonskoga dijalekta, kojim govore šokački Hrvati u Sonti u vojvođanskome dijelu Bačke, u kojemu se taj svetac na-ziva *Matija apostol* (Siladev 2011: 60) ili *Jesênski Matija*.⁴ U svojoj etnografskoj prozi, naslovljenoj „Matija Apostol”, šokačka Hrvatica iz Sonte R. Siladev opisuje: »Po bašči se беру задње паприке жабураче а увелико се ниже на vince crvena па-prika. (...) Dica se penju по rpe cuncukreta а старији ји жују. (...) Projdeš selom so-kakom i samo чујеš да се s večeri обја cuncukret. Ondak се одвоји i за кућу што će се прико зиме i у ранје пролиће лјускат а можда i мало kokošma davat да мал-ko bolje nesu, ал većinom се prodade. Uто doba измеђ kirbaja⁵ i Matije kukuru-zi су dobrim uzrniti.« (Siladev 2011: 60). Iz toga je opisa posve jasno da je riječ o

---

⁴ Bunjevačkim je Hrvatima u Bačkoj također bliže ime *Matija* nego *Matej* pa im predstavlja poteškoću izvođenje posvojnoga pridjeva od imena *Matej*. Tako je npr. u romanu *Bezdan* bunje-vačkohrvatske spisateljice Željke Zelić iz Subotice ime jednoga muškog lika *Matej*, ali autorica ne rabi odnosni pridjev od toga imena (*Matejev*), nego *Matijin*, kao da je riječ o imenu *Matija* (usp. Vulić 2009: 166).

⁵ Kirbaj je u Sonti u prvu nedjelju nakon blagdana sv. Lovre (10. kolovoza). O tome R. Siladev (2007: 92) piše u svojoj knjizi *Divani iz Sonte*: »Prva nedilja posli svetoga Lovre je proštenje u Son-te. Pope kažu tako, а ми кажемо kirbaj.«.

spomendanu sv. Mateja, apostola i evanđelista. To potvrđuje i idući navod iz iste proze: »Znadu bit lipi dani o Matije pa se još jako išlo u polje.« (ibid. 61). Pučka poslovice iz toga mjesnoga govora također pokazuje da je riječ o svecu kojega je spomendan u jesen: *Matija – trāžu žène vrtila* (tj. pripremaju se vretena za prede-nje u dugim kasnojesenskim i zimskim noćima koje uskoro slijede).

Navodeći primjere svetačkih i spomendanskih imena u čakavsko-kajkavsko-me govoru grada Ozlja, S. Težak donosi realizacije *Matija* i *Svêti Matija* (Težak 1985: 492), ali bez označenoga datuma spomendana. Nije naveo datum uz ta ime-na, ali budući da ih je u svojemu okomitom nizu spomendana, koje je poredao po datumima, smjestio između Valentinova i Fašnika, jasno je da je riječ o spomen-danu sv. Matije, apostola, i to po starome datumu u veljači.

U usporednome stupcu bilježi i primjere iz čakavsko-kajkavskoga Gornjeg Prekrižja kraj Ozlja, također između Valentinova i Fašnika. U tome je govoru, uz dvorječno spomendansko ime *Svêti Matija*, za istoga sveca zabilježio i spomen-dansko ime *Matijevo* (ibid.), koje je nastalo preobrazbom, tj. poimeničenjem ne-kadašnjega odnosnog pridjeva u srednjemu rodu. Odnosni pridjev u srednjemu rodu nekoć je bio dijelom dvorječnoga imena, kojega je drugi dio bila imenica *sve-čevanje* ili *prošćenje* i sl. Zbog težnje za kratkoćom izričaja, s vremenom se ime-nički dio dvorječnoga imena počeo izostavljati, a to je opet rezultiralo poimeni-čenjem odnosnoga pridjeva *Matijevo*, koji se počeo rabiti kao imenica, konkret-no kao spomendansko ime. Premda se u doba Težakova istraživanja rabilo ime *Svêti Matija*, a tako je vjerojatno i danas, poimeničeni pridjev *Matijevo* pokazu-je da se prvotno rabilo ime *Matij*, od kojega je sufiksom *-ev*, *-eva*, *-evo* bio izve-den odnosni pridjev. Ta je postavka u skladu i s činjenicom da je u čakavštini uo-bičajenija imenska inačica *Matij*, a ozaljski je govor genetski čakavski, na što po-najprije upućuje ikavsko-ekavski refleks jata po pravilu Meyera i Jakubinskoga. Zanimljivo je da je u *Vincu bogoljubnih pisamah* franjevca Marijana Jaića, koji je bio rodом iz Slavonije, kao spomendansko ime sv. Matije, apostola, (24. velja-če) također zabilježen poimeničeni pridjev u srednjemu rodu *Mathievo* (Jaić 1879: VIII)⁶. U kajkavskome je varaždinskom rječniku zabilježeno spomendansko ime *Matijovo* (Lipljin 2002: 394), ali nije jasno na koji se od dvaju spomendana odnosi, tj. odnosi li se možda i na oba.

Za razliku od tih primjera u srednjemu rodu, u čakavskome ikavsko-ekav-skome Banjolu na Rabu za spomendan sv. Matije rabi se ime *Matijina*. To je ime poimeničeni odnosni pridjev ženskoga roda, koji je nekoć bio dio dvorječnoga imena *Matijina fiera*. Kada se počela izostavljati imenica *fiera*, odnosni je pridjev *Matijina* poimeničen i postao spomendan. U čakavskim ekavskim govorima Ka-stavštine za oba se spomendana rabi isto ime *Matejna*, a dodatci pokazuju o ko-

---

⁶ Budući da se datum toga spomendana u prijestupnoj godini pomiče za jedan dan naprijed, Jaić je (1879: VIII) *Mathievo* uvrstio među pomične svece.

jemu je spomendanu riječ. Tako se spomendan sv. Matije, apostola, zove *Zimska Matejna*. Jardas piše da je spomendan »na dvajset i četrtoga sečnja meseca« (Jardas 1957: 78). Ovdje nije riječ o datumskoj pogrješci jer se u kastavskome govoru drugi mjesec u godini, tj. veljača, zove *sečanj*, što je stari hrvatski naziv toga mjeseca: »Drugi je sečanj, aš je od nekada bivala va ten mesece seča va komunjskoj šume Lužine.« (ibid. 80). Spomendan sv. Mateja, apostola i evanđelista, u kastavskome je govoru *Matejna o pozime* (usporedno se rabi i ime *Sveti Matej*) (ibid. 78). Jasno je da je riječ upravo o tome spomendanu jer se u kastavskome govoru rabi riječ *pozime* u značenju 'jesen' te izraz *o pozime* u značenju 'na jesen' (ibid. 400). Ističući da se ime *Matejna* odnosi na dva različita spomendana, Jardas piše: »Tako v Sveten Mateje⁷ su v lete dve Matejni i dva sajma.« (ibid. 78).

Jednostavnim pak slaganjem, u kojemu je druga osnova imenica *dan*, složeno je spomendansko ime *Matejdan* (s nultim spojnikom). Takav tip blagdanskih i spomendanskih imena u Hrvata se najčešće susreće u govorima koji su pod većim ili manjim utjecajem govora Srba ili drugih pravoslavaca, npr. *Matějdan* (za oba spomendana) u govoru karaševskih Hrvata u Nermiću u Rumunjskoj. Prva osnova u takvome tipu složenica može biti odnosni pridjev izveden od svečeva imena. Tako npr. u složenoj spomendanskom imenu *Matějindān*, koje se rabi u karaševsko-hrvatskome Klokotiću u Rumunjskoj, prva je osnova odnosni pridjev koji je izveden od imena *Matěja*, koje se rabi za oba sveca. Na isti je način složeno spomendansko ime *Mátindān*, koje se rabi u novoštokavskome ijekavskom Kruševu kraj Stoca u istočnoj Hercegovini, jer je prva osnova te složenice odnosni pridjev *Martin*, koji je izveden od osobnoga imena *Mate* (odnosi se na spomendan sv. Mateja, 21. rujna).

3. O pučkim poslovicama i frazemima vezanim uz blagdane sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista

U puku se u pravilu rabi znatno više blagdanskih i spomendanskih imena nego poslovice vezanih uz te blagdane i spomendane. Razmatrana dva sveca i u tome pogledu predstavljaju iznimku, a osobito sv. Matija, apostol, koji je u puku nerijetko poznat samo po jednoj meteorološkoj poslovice vezanoj uz njegov spomendan, i to isključivo po starome datumu 24. veljače. Poslovica govori da o meteorološkim prilikama na spomendan sv. Matije, apostola, ovisi kakvo će biti vrijeme u idućemu razdoblju. Prema Kuretu, takav je tip meteorološke poslovice raširen u

---

⁷ Jardas (1957: 78) navodi da je riječ o selu blizu Rijeke koje se zove *Sveti Matej*, a stanovnici *Svetimatejci*. Na drugome mjestu objašnjava: »Sv. Matej se j' nekada zval Viški ale Viškov Breg, aš su prve kuće bile storene kodabi na jenen viške ali brešćice. Selo j' posema zgubilo ime Viški, a po crkve j' dobilo ime Sveti Matej.« (ibid. 149).

Europi: »Pač pa je sv. Matija kot zadnji imenitnejši 'pomladin'⁸ med februarskimi svetniki prejel po ljudskih predstavah posebno oblast: odloča namreč, ali bo zime konec ali se bo začela znova. Saj skoraj vsa Evropa pozna pregovor, vsak narod na svoj način: *Sveti Matija led razbija, če ga ni, ga pa naredi.*« (Kuret 1989: 548), tj. ako je za spomendan sv. Matije hladno, iza njega će nastupiti toplije vrijeme, ali ako je tada toplo, ponovno će zahladnjati. Istu slovensku poslovicu bilježe i drugi autori (usp. Keber 1996: 345). U hrvatskim je govorima ta poslovice općepoznata na panonskome prostoru, i u Hrvatskoj i u dijaspori, npr. u Frakanavi u srednjemu Gradišću u Austriji: *Āko Māte ne nājde lēda, ōnda ga načinja.* Taj se tip poslovice često susreće i u katoličkim kalendarima za Hrvate u Gradišću, npr. *Sveti Mate led razbija, ko ga nima, ga načinja.* („Gradišće” kalendar 1953: 8; Horvat 1957: 6)⁹, *Sv. Mate led razbija, kad ga nima, ga načinja.* (Sučić 1985¹⁰ i 1987; Schneider 1990). Rabi se i u čakavskim ikavsko-ekavskim govorima u zapadnoj Mađarskoj, npr. *Sveti Matija led razbija, ako ga ni, ga naredi.* (Franković 2001: 96), odnosno *Ko Mate leda najde ga potare, ko ga ne najde, ga načinji.* (Horvat 1982: 155), *Ko Mate najde leda, ga poter, ko ga ne najde, ga načinji.* (Franković 2001: 96). Pomurski Hrvati kajkavci u Mađarskoj rabe poslovicu: *Ako Mato najde leda, onda ga mlate, ako ne najde, onda ga nepraje.*¹¹ (Balažin 1998: 59; Franković 2001: 96 i 2011: 152). U gradu Varaždinu zabilježena je inačica *Svĕti Matĭja lĕd rĕzbĭja, ĉi ga nĕma, ōn ga spr'ĕma.* (Lipljin 2002: 394). Kod podravskih Hrvata u Mađarskoj zabilježena je poslovice: *Matija led razbija, de ga nema tam ga sprema.* (Franković 2001: 96 i 2011: 151). U hrvatskome dijelu Podravine, u kajkavskim Podravskim Sesvetama, zabilježila sam inačicu *Matĭja lĕd razbĭja, kŏ ga nĕma, ōn ga sprĕma.*, a u kajkavskim Molvama u Podravini *Pramalĕtski svĕti Mātĭja lĕd razbĭja, āko ga nĕma, ōnda ga sprĕma.* U govoru kajkavskoga podravskog Đurđevca ta je poslovice i preciznije lokalizirana: *Āko Mātĕj nājdĕ lĕda na Drāve, razbĭjĕ ga, a akŏ ga nĕma, ondār ga dĕņĕ.* (Maresić i Miholek 2011: 865). Inačica *Svĕti Mātĕ lĕda mlāti* (ibid. 869) sadržava prvi dio temeljne poslovice. Na Bilogori je zabilježen također taj prvi dio: *Sveti Matija led razbija.* (Lovrenčević 1971: 500)¹². U šokačkim Sikirevcima u Slavoniji nalazimo cjelovitu poslovicu *Sveti Matija led razbija, ako ga nema, on ga sprema.* (Marković 1986: 49). U hrvatskome dijelu Baranje ta je poslovice također uobičajena, npr. u arhaičnoj štokavskoj ikavsko-ekavskoj skupini govora slavonskoga dijalekta, kojoj pripada baranjski Luč: *Svĕti Matĭja lĕd razbĭja, āko ga nĕma, ōn ga sprĕma.* Taj tip poslovice

⁸ Vjesnik proljeća.

⁹ Godine 1953., 1957. i 1985. bile su prijestupne pa je poslovice zabilježena uz datum 25. veljače.

¹⁰ Godina 1985. također je bila prijestupna pa je poslovice zabilježena uz datum 25. veljače.

¹¹ Tj. napravi.

¹² Jezična rješenja u ostalim poslovicama koje su navedene u tome radu, kao npr. *Do svetog Duva ne skini kožuva.* (Lovrenčević 1971: 497), *O Božiću zelen brijeg, o Uskrsu led i snijeg.* (ibid. 500), upućuju na zaključak da je riječ o bilogorskim štokavskim govorima.

zabilježen je i u mađarskome dijelu Baranje, npr. u arhaičnoj štokavskoj ikavsko-jekavskoj skupini govora slavonskoga dijalekta, kojoj pripada šokački Olas: *Sveti Matija led razbija, kad ga nema, on ga sprema*. (Franković 2001: 96 i 2011: 152). Slična inačica *Matija led razbija, ako nema, onda sprema*. potječe iz šokačkoga Semartina (Franković 2011: 152), govor kojega pripada istoj skupini govora kao govor Olasa. U šokačkoj Vršendi u mađarskoj Baranji, koje govor pripada ikavskoj skupini govora slavonskoga dijalekta, rabi se inačica *Matija led razbija, ako nema, on ga sprema*. (ibid.). Bunjevački Hrvati u mađarskome dijelu Bačke, kojih govor pripada novoštokavskom ikavskom dijalektu, također govore: *Sveti Matija led razbija*. (Franković 2001: 96 i 2011: 152). Autori *Rečnika bačkih Bunjevaca* također su zabilježili poslovicu *Svêti Mâtija lêd rãzbîja*. (Peić i Bačlija 1990: 347), ali su za spomendan sv. Matije, apostola, pogriješno naveli datum 24. ožujka, umjesto 24. veljače (usp. Vulić 2012: 182). Na najistočnijemu dijelu panonskoga prostora na kojemu žive Hrvati također je poznata ta poslovice. Rabi se, naime, u govorima karaševskih Hrvata u Rumunjskoj, npr. u Lupaku i Karaševu: *Svêti Matêja lêd rãzbîja, kad ga nêma, (ôn) ga sprêma*. Poslovice se može čuti i u krajevima s oštrijom klimom, koji su južnije od panonskoga prostora, npr. u temeljno čakavskome ikavsko-ekavskom govoru zaseoka Ivanci Zagorja Ogulinskoga: *Svêti Mâtija lêd prôbîja, âko ga nîma, ôn ga sprêma*. Prvi dio te poslovice govori se i u Oštarijama, također u središnjoj Hrvatskoj: *Sviêti Mâtija liêd rãzbîja*. (usp. Vulić 2009b: 197). Srednja Bosna također je poznata po oštroj klimi, pa i Hrvati iz Borovice kraj Vareša imaju poslovicu *Svêti Mâtija lêd rãzbîja, ako ga nêma, ôn ga sprêma*. Budući da se hrvatski jug klimatski znatno razlikovao od kontinentalnih područja u kojima žive Hrvati, nije začudno što se u hrvatskim mediteranskim govorima ta poslovice gotovo uopće ne rabi. Poneka se iznimka može naći na sjevernome Mediteranu, npr. na već spomenutoj Kastavštini, gdje je Jardas zabilježio poslovicu *Sveti Matija, led razbija. Ako ga ni, ga stori*. (Jardas 1957: 78).

U zaleđu Senja također može biti duga zima, pa razmatranu poslovicu ne poznaju samo bunjevački Hrvati u Bačkoj nego i oni na prostoru Krivoga Puta, npr. u zaseoku Veljunu Primorskome: *Svêti Mâtija snîg razbâtija, ako ga nêma, ûn ga sprêma*. Budući da je kraj koji Veljunari nastanjuju u veljači jako trpio od snijega, imenica *lêd* zamijenjena je imenicom *snîg*¹³, a snijeg se ne razbija, nego udara ma vjetra raspršuje. U tome značenju Veljunari rabe glagol *razbâtiti*, izveden domaćim sufiksom koji se veže s romanskom osnovom (prema ven. *bater* 'udarati, isprašivati') (usp. Vinja 1998: 50), a zatim s domaćim prefiksom *raz-*, tj. *batit* > *razbatit*. Fonološke značajke veljanskoga govora prepoznaju se u obliku muškoga

¹³ Etnologinja M. Belaj u Krivome Putu i Podbilu zabilježila je inačicu *Sveti Matija led razbija*. (usp. Belaj 2009: 237). Moguće je da je poslovice sa snijegom veljunska posebnost, ali je još vjerojatnije da su kazivači u Krivome Putu i Podbilu umjesto svoje lokalne poslovice rekli onu koja se često susreće u katoličkim kalendarima.

roda glagolskoga pridjeva radnoga *razbàtija*, također u zatvaranju samoglasnika o pred nazalom u osobnoj zamjenici, tj. u promjeni *on > ûn* (usp. Vulić 2014a: 13).

Sukladna je poslovica, ali bez spominjanja pripadajućega objekta u akuzativu, zabilježena u mađarskome dijelu Bačke, u mjestu Bačinu, kojega govor, u okviru arhaičnoga štokavskog slavonskog dijalekta, pripada skupini govora u kojoj se čuva praslavenski jat: *Ako Matije ne nađe, on pravi*. (Franković 2011: 152). U govorima bunjevačkih Hrvata u mađarskome dijelu Bačke, uz već spomenutu poslovicu *Sveti Matija led razbija.*, zabilježena je i poslovica *Matija ako zatekne, rasti-ra, ako ne zatekne natira*. (Franković 2001: 96 i 2011: 152), u kojoj je, kao i u primjeru iz Bačina, izostavljen pripadajući objekt.

Srodna se poslovica, u kojoj se umjesto leda spominju zapusi od snijega, može čuti u pojedinim kajkavskim govorima, npr. u Šinkovici Šaškoj kraj Bednje: *Svâti Mautej će ne nâja mōsta, teja zîda, će nâja, tēja rûši*. ‘ako sveti Matija ne nađe zapuhe od snijega, zida ih; ako ih nađe, ruši ih’, u Đurđevcu u Podravini: *Mâtej mōstę poprâvla, a akō so popravlēni, ondār ę rasprâvla*. (Maresić i Miholek 2011: 868).

Za usporedbu navodimo i neke slovenske poslovice s vremenskim prognozama koje su uvjetovane meteorološkim prilikama na spomendan sv. Matije, apostola, naravno, po starome datumu 24. veljače: *Če sv. Matije dan zmrzuje, še štirideset dni mrazu prerokuje*. ‘ako ima leda na spomendan sv. Matije, tako će biti još četrdeset dana’ (usp. Kuret 1989: 548; Keber 1996: 345). S tim je povezano i pučko vjerovanje: *Ako poje žvižgavec pred sv. Matijem, bo slabo vreme, ako pozneje, bo dobro*. (Keber 1996: 345).

Dio poslovice i uzrečica vezanih uz taj spomendan jasno nagovještavaju skoro proljeće. Naravno, sve su te poslovice povezane sa starim datumom, 24. veljače, npr. u novoštokavskome Postranju u Župi dubrovačkoj: *Svēti Mâtija zîmu zâtvarâ, ljěto ôtvârâ.*; u govorima novoštokavskoga ikavskog dijalekta u zapadnoj Hercegovini: *Ėvo oprôlicilo, i svēti Mâte dôšâ*. (Kraljević 2013: 234). Zbivanja u prirodi oko toga spomendana također su uvrštena u zapadnohercegovačke pučke poslovice, npr. *Ô svētōn Mâtiju, tîce vûkû*. ‘oko spomendana sv. Matije ptice u kljunovima nose grančice za gradnju gnijezda’ te *Ô svētōn Mâti nâ jasenu bâti*. ‘oko spomendana sv. Matije na granama jasenova pojavljuju se pupoljci budućih cvjetova’ (ibid.). Poslovicu srodnu potonjoj nalazimo i u genetski čakavskome, ali u znatnoj mjeri novoštokaviziranome govoru Cerovca kod Slunja, u kojemu se govori *Svēti Mâte nôsi bâte*. ‘o spomendanu sv. Matije na granama će biti pupoljci’.

U kajkavskome Lukovišću u mađarskome dijelu Podravine govori se *Šaš Ma-čas tera ribu u šaš.*, čime se želi reći da priroda u osvit proljeća budi i ribe, zbog čega one iz većih dubina, kamo su se sklonile pred hladnoćom, plivaju sve bliže

površini (usp. Franković 2001: 96 i 2011: 152). Toj skupini pripada i pučka poslovice iz austrijskoga Gradišća: *Matijaš snig na rovaš*. (Csenar-Schuster 2005), što bi doslovce značilo da je dolaskom spomendana sv. Matije (naravno, 24. veljače) snijeg na nišanu, tj. da je vrijeme da nestane. U razmatranome je kontekstu zanimljiva i slovenska poslovice *Po sv. Matiji ne gre lisjak čez led domov*. ‘nakon spomendana sv. Matije ne ide lisac doma preko leda (jer je led već tako tanak da bi mogao propasti)’ (usp. Kuret 1989: 548).

Premještanjem datuma spomendana sv. Matije, apostola, nakon Drugoga vatikanskoga koncila na mjesec svibanj sve su te zanimljive raznovrsne pučke poslovice i uzrečice nažalost izgubile smisao. Isto se može reći za poredbeni frazem *vrti se ko sveti Matija oko poklada* koji je uvršten u ARJ (XXI: 563) jer 24. veljače obično biva unutar pokladnoga razdoblja, a nerijetko vremenski vrlo blizu Pokladnoga utorka.

Uz datum u veljači¹⁴ vezana je i poslovice s otoka Vrgade: *Svētī Matij lignu odi* u značenju ‘spomendanom sv. Matije, apostola, prestaje razdoblje lova liganja’ (Jurišić 1973: 116). Istodobno se rabi antonimna poslovice *Svētī Matij lignu zadī*. (ibid.), koja se odnosi na spomendan sv. Mateja, apostola i evanđelista, tj. na datum 21. rujna, a značenje joj je ‘spomendanom sv. Mateja, apostola i evanđelista, počinje razdoblje lova liganja’. S onomastičkoga je aspekta zanimljiva Jurišićeva napomena uz te poslovice: „*Matij* -ija m, nije ime, nego blagdan” (ibid.) jer je htio naglasiti da se u doba njegova istraživanja na Vrgadi više nije rabilo muško ime *Matij*, nego *Moātē*.

Uz blagdan sv. Mateja, apostola i evanđelista, (21. rujna) također se vežu meteorološke poslovice, osobito u polutisućljetnoj dijaspori u austrijskome Gradišću i zapadnoj Mađarskoj. Općepoznata je na tome prostoru poslovice koja, u manjim inačicama, upozorava da će novo vino biti kiselo ako kiša pada na taj spomendan, npr. *Plače li se Mate a ne smije, kiselo se vino u tom ljetu pije*. („Gradišće” kalendar 1955: 23; „Gradišće” kalendar 1991: 23; Čenar 1998 i 2002), *Plače li se Mate a ne smije, kiselo se vino u ljetu pije*. (Horvat 1957: 20), *Plače li se Mate a ne smije, kiselo se vino k ljetu pije*. (Sučić 1985 i 1987; Schneider 1990), *Plače li se Mate, a ne smije, kiselo se vino va tuon letu pije*. (Horvat 1982: 159). Uz spomendan sv. Mateja također se u polutisućljetnoj dijaspori vežu poslovice s vremenskom prognozom. Najčešće navještaju da će iduća četiri tjedna, odnosno dvadeset i osam dana nakon spomendana sv. Mateja biti iste vremenske prilike kao na taj dan, npr. *Mate drži vrime četire tajedne*. („Gradišće” kalendar 1953: 22), *Vrime kot si je Mate doprimi, vladat će s dani još dvajsetosmimi*. („Gradišće” kalendar 1955: 22; Horvat 1957: 19). Potonja je prognostička poslovice vrlo omiljena pa se susreće u većemu broju sličnih inačica, npr. *Vrime kot si je Mate doprimi, vladat će s*

---

¹⁴ Jurišić je u svojem *Rječniku* naveo datum 25. veljače, pa se može pretpostaviti da je poslovicu zapisao u prijestupnoj godini.

dani dvadeset osmimi. (Sučić 1985 i 1987), *Vrime kot si je Mate doprimi, vladat će s dani još dvadeset osmimi.* (Schneider 1990). Za usporedbu donosimo i meteorološku pučku poslovicu iz Slovenije, prema kojoj, ako je na spomendan sv. Mateja vedro, slijedi lijepa jesen: *Če je sv. Matevž vedren, prijetna bo jesen.* (Kuret 1989: 10; Keber 1996: 342). Usto se u Štajerskoj u Sloveniji uvriježila još jedna prognostička poslovice, prema kojoj su za općenitu situaciju u jednoj godini ključni blagdani sv. Josipa (19. ožujka) i sv. Mateja (21. rujna): *Kakor je vreme na Jožefovo, bo do sv. Matevža, in kakor je na sv. Matevža, bo do sv. Jožefa.* (Kuret 1989: 10).

Poznata je u hrvatskoj polutisučljetoj dijaspori i uzrečica koja govori o potpunome sazrijevanju grožđa o spomendanu sv. Mateja: *Matko – grojze slatko.* (Csenar-Schuster 2005), u kojoj se ime *Matko* (koje na tome prostoru inače nije uobičajeno) rabi zbog rime. U Komiži na Visu berbu grožđa također vežu uz spomendan sv. Mateja: *Na svētega Matěja mōre se tārgot grōjze na bārdo ōl huma.,* tj. čak se i na vrhu brda može brati grožđe jer je sazrijelo.

U Otoku u Slavoniji početak jesenske sjetve veže se uz spomendan sv. Mateja. Odatle uzrečica *Sveti Matej prva sidba, o Mijolju druga sidba, o Lučinu treća sidba.* (usp. Lovretić 1990: 561), što znači: ‘na Sv. Mateja (21. rujna) je prva sjetva, na Sv. Mihovila (29. rujna) druga sjetva, na Sv. Luku (18. listopada) treća sjetva’.

Zanimljiva je i podravska poslovice iz Đurđevca koja odražava narodno vjerovanje, a prema kojoj se grah ne smije brati na spomendan sv. Mateja jer ne će roditi idućih sedam godina: *Akō sę na Mātěja bęre grāj, ondār ga nę bo sędęm lēt.* (Maresić i Miholek 2011: 334, 865)¹⁵.

U prvi mah zbunjuje frazem u kojemu je ime *Matij* sinonim za budalastoga čovjeka i sl. Taj se frazem u različitim inačicama rabi u govorima južnočakavskoga ikavskog dijalekta na srednjodalmatinskim otocima, npr. u Visu na Visu inačica *pōć po Matiju* ‘poblesaviti’ (usp. Rōki-Fortunāto 1997: 286), u Brusju na Hvaru *bit po Matiju* ‘biti budalast, blesast’ (usp. Dulčić i Dulčić 1985: 530). Inače, u obama je mjesnim govorima uobičajeno muško ime *Matij*. Međutim, navedeni bruški i viški frazem etimologijski nisu povezani s tim osobnim imenom, nego s talijanskom riječju *matto*, koja je istodobno pridjev sa značenjem ‘lud, budalast i sl.’ i imenica sa značenjem ‘luđak’. Zbog formalne sličnosti između te talijanske riječi¹⁶ i imena *Matij*, te analogijom prema prijedložnoj svezi *po Mateju* s početka evanđelja, kojega su se tekstovi često slušali, počela se istovjetna prijedložna sveza s lokativom rabiti kao frazem, koji je opet semantički povezan s talijanskim pridjevom. U talijanskome se jeziku također rabi frazem koji je rezultat formalne sličnosti između riječi *matto* i muškoga imena *Matteo*. To je frazem *aver del matteo* sa znače-

¹⁵ Poslovice iz Đurđevca pokazuju da se u tome govoru ime *Mâtej* upotrebljava za oba spomendana (sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista).

¹⁶ Stanovnicima srednjodalmatinskih otoka dobro je poznata ta talijanska riječ i njezina značenja.

njem 'ne biti posve pri zdravoj pameti' (usp. Keber 1996: 342). Zanimljivo je da se u kajkavskome govoru Čabra u Gorskom kotaru rabi apelativizirani antroponim *m'a:tec* sa značenjem 'budala' (Malnar 2002: 128). Analognih primjera nedvojbeno ima i u drugim hrvatskim govorima.

4. Zaključne napomene

Analizirana građa jasno pokazuje da su, unatoč nerijetkim zabunama zbog sličnih imena dvaju različitih svetaca, vrlo brojne pučke poslovice vezane uz njihove spomendane. Također pokazuje da su hrvatska pučka imena spomendana sv. Matije, apostola, i sv. Mateja, apostola i evanđelista, uključujući poslovice i pojedine frazeme vezane uz te spomendane, vrlo jasan svjedok njihove izrazito tijesne višestoljetne povezanosti s tradicionalnim katoličkim kalendarom. Samo se očuvanjem tih tradicionalnih starih datuma može očuvati smisao tih blagdanskih i spomendanskih imena, poslovice i frazema, kao važnoga dijela hrvatske nematerijalne kulturne baštine (kako je danas moderno govoriti). Suvremeni način života mnoge od njih nezaustavljivo potiskuje iz aktivne uporabe, a promjene datuma u katoličkome kalendaru dodatno im oduzimaju smisao.

Literatura i vrela

- ANTOLOVIĆ, JOSIP. 1979. *S duhovnim velikanima kroz rujan*. Zagreb: Vlastita naklada.
- ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII. 1881. – 1970. Zagreb: JAZU.
- BALAŽIN, ERIKA. 1998. Preporučene i zabranjene radnje u tradicionalnoj kulturi zaladskih Hrvata. *Etnografija Hrvata u Mađarskoj*, 5, Budimpešta, 53–69.
- BELAJ, MARIJANA. 2009. Sveci zaštitnici u pobožnosti Krivopućana. // *Živjeti na Krivom Putu*. sv. 2. / Milana Černelić, Marijeta Rajković i Tihana Rubić (ur.). Zagreb: FF-Press – Gradski muzej Senj, 221–239.
- BLAZOVIĆ, AUGUSTIN. 1966. *Sveci u crikvenom ljetu*. knj. 1. Beč: Izdavač Jure Pum, farnik u Čembi.
- BLAZOVIĆ, AUGUSTIN. 1980. *Sveci u crikvenom ljetu*. knj. 4. Beč – Željezo: Vlastita naklada.
- CSENER-SCHUSTER, AGNICA (ur.). 2005. „Gradišće”: *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvatov za obično ljetu 2005*. knj. 90. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- ČENAR, ANITA (ur.). 1998. „Gradišće”: *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvatov za obično ljetu 1998*. Knj. 68. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- ČENAR, ANITA (ur.). 2002. „Gradišće”: *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvatov za obično ljetu 2002*. Knj. 84. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.

- DULČIĆ, JURE; DULČIĆ, PERE. 1985. Rječnik bruškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 7/2, Zagreb, 371–747.
- FERŽIN, MATE (ur.). 1942. *Hrvatski kalendar i letopis Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću za leto 1942. po narodjenju Kristuša*. Neusiedl am See.
- FRANKOVIĆ, ĐURO. 2001. Pučke poslovice i izreke o mjesecima, danima i vremenu Hrvata u Mađarskoj. // *Hrvatski kalendar 2001.* / Milica Klaić-Tarađija (ur.). Budimpešta: Croatica, 95–108.
- FRANKOVIĆ, ĐURO. 2011. *Blagdanski kalendar 1*. Đakovo: Grad Đakovo – Đakovački kulturni krug.
- FRANKOVIĆ, ĐURO. 2012. *Blagdanski kalendar 2*. Đakovo: Grad Đakovo – Đakovački kulturni krug.
- GEIĆ, DUŠKO. 1991. *Gremo svome kraju*. Split: Književni krug Split.
- „Gradišće”: *kalendar i letopis Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću*. 1953. Knj. 13. Beč: Hrvatsko nakladno društvo.
- „Gradišće”: *kalendar i letopis Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću*. 1955. Knj. 16. Beč: Hrvatsko nakladno društvo.
- HORVAT, IGNAC (ur.). 1940. *Naša domovina. Kalendar i letopis Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću za leto 1940. po narodjenju Kristuša*. Neusiedl am See.
- HORVAT, IGNAC (ur.). 1950. „Gradišće”: *Kalendar i letopis Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću za obično ljeto 1950*. Knj. 6. Beč: Hrvatsko nakladno društvo.
- HORVAT, IGNAC (ur.). 1957. „Gradišće”: *Kalendar Hrvatskoga nakladnoga društva u Gradišću*. Knj. 20. Beč: Hrvatsko nakladno društvo.
- HORVAT, IVAN. 1982. Narodna meteorologija. *Etnografija Južnih Slavena u Mađarskoj 1982*, 4, Budimpešta, 149–166.
- JAIĆ, MARIJAN. 1879. *Vinac bogoljubnih pisamah*. Budim.
- JARDAS, IVO. 1957. Kastavština. *Zbornik za narodni život i običaje*, 39, Zagreb, 1–416.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. II. dio. Zagreb: JAZU.
- KAŠIĆ, BARTOL. 1640. *Ritual rimski*. Rim.
- KEBER, JANEZ. 1996. *Leksikon imen*. Celje: Mohorjeva družba.
- KRALJEVIĆ, ANTE. 2013. *Ričnik zapadnoercegovačkoga govora*. Široki Brijeg – Zagreb: Ogranak Matice hrvatske u Širokom Brijegu – DAN d.o.o.
- KURET, NIKO. 1989. *Praznično leto Slovencev*, knj. 2. Ljubljana: Družina.
- LANG, MILAN. 1912. Samobor. Narodni život i običaji. *Zbornik za narodni život i običaje*, 17/2, Zagreb, 13–342.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin d.o.o.

- LOVRENČEVIĆ, ZVONKO. 1971. Bilogorci u poslovicama. *Zbornik za narodni život i običaje*, 45, Zagreb, 491–502.
- LOVRETIĆ, JOSIP. 1990. *Otok – Pretisak*. Vinkovci: Dukat.
- LUKANEC, PERO. 1938. Poslovice i fraze (Virje u Podravini). *Zbornik za narodni život i običaje*, 31/2, Zagreb, 167–191.
- MALNAR, SLAVKO. 2002. *Pamejnek. Govor u čabarskom kraju*. Čabar – Rijeka: Matica hrvatska Čabar – Adamić.
- MARESIĆ, JELA; MIHOLEK, VLADIMIR. 2011. *Opis i rječnik đurđevečkoga govora*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
- MARKOVIĆ, JOSIP. 1986. *Običajnik župe Sikirevci*. Sikirevci.
- PEIĆ, MARKO; BAČLIJA, GRGO. 1990. *Rečnik bačkih Bunjevaca*. Novi Sad – Subotica: Matica srpska.
- RÓKI-FORTUNĀTO, ĀNDRO. 1997. *Libar Viškiga Jazika*. Toronto: Vlastita naklada.
- SCHNEIDER, TOME (ur.). 1990. „Gradišće” *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvata za obično ljeto 1990*. Knj. 46. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- SCHNEIDER, TOME (ur.). 1990. „Gradišće”: *kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvata*. Knj. 48. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- SILADEV, RUŽA. 2007. *Divani iz Sonte*. Subotica: NIU Hrvatska riječ.
- SILADEV, RUŽA. 2011. *Šokica pripovida*. Subotica: NIU Hrvatska riječ.
- SKOK, PETAR. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 2. Zagreb: JAZU.
- SUČIĆ, FERI (ur.). 1985. „Gradišće” *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvata za obično ljeto 1985*. Knj. 37. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- SUČIĆ, FERI (ur.). 1987. „Gradišće” *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvata za obično ljeto 1987*. Knj. 40. Željezo: Hrvatsko štamparsko društvo.
- ŠETKA, JERONIM. 1976. *Hrvatska kršćanska terminologija*. Split: Knjižnica „Marije”.
- TEŽAK, STJEPKO. 1985. O gramatičkom rodu sanktorema u nekim čakavsko-kajkavskim govorima. // *Zbornik u čast Petru Skoku*. / Mirko Deanović (ur.). Zagreb: JAZU, 491–495.
- VINJA, VOJMIR. 1998. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, knj. I. Zagreb: HAZU – Školska knjiga.
- VUKOVIĆ, SINIŠA. 2001. *Ričnik selaškega govora*. Split: Laus.
- VULIĆ, SANJA. 1997. Hrvatska pučka imena blagdana u nekim mjesnim govorima u Bosni i Hercegovini. *Riječ*, 1, Rijeka, 115–122.
- VULIĆ, SANJA. 1999. Iz čakavske tvorbe blagdanskih imena. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 11, Zagreb, 63–73.
- VULIĆ, SANJA. 2002. Selački rječnik: Siniša Vuković, *Ričnik selaškega govora*, Laus, Split, 2001., *Čakavska rič*, 1–2, Split, 535–541.

- VULIĆ, SANJA. 2009a. *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj*. Subotica: NIU Hrvatska riječ – Matica hrvatska, Ogranak Subotica.
- VULIĆ, SANJA. 2009b. Oštarski govor u Strohalovo doba i danas. // *Rudolf Strohal i njegovo djelo. Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa povodom 150. obljetnice rođenja Rudolfa Strohala, Karlovac 20. listopada 2006.* / Alojz Jembrih (ur.). Zagreb: Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja”, 189–201.
- VULIĆ, SANJA. 2012. O pučkim blagdanskim imenima bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj (u okviru hrvatskoga pučkog blagdanara). // *Hrvati u Vojvodini: identitet(i), procesi i društvene aktivnosti.* / Mario Bara i Aleksandar Vukić (ur.). Zagreb – Subotica: Institut za migracije i narodnosti – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 163–193.
- VULIĆ, SANJA. 2014a. O današnjem govoru Veljuna Primorskoga. *Modruški zbornik*, 8, Modruš, 3–18.
- VULIĆ, SANJA. 2014b. O pučkim imenima spomendana sv. Matije. *Matica*, 1–2, Zagreb, 71.

On Croatian folk names for the feast days of St. Matthias the Apostle and St. Matthew the Apostle and Evangelist, from an ethno-onomastic point of view

Summary

In this paper, folk names for the feast days of St. Matthias the Apostle and St. Matthew the Apostle and Evangelist are analyzed in the Štokavian, Kajkavian, and Čakavian dialects of Croatian, including among the diaspora. In addition, folk proverbs and idioms that relate to these two feasts are analyzed. The Analysis is partly based upon examples of feast-day names, proverbs, and idioms from existing literature and partly upon material gathered during the author's field research.

Ključne riječi: sv. Matija, apostol; sv. Matej, apostol i evanđelist; spomendan; hrvatska pučka imena; pučke poslovice; frazemi

Keywords: St. Matthias the Apostle; St. Matthew the Apostle and Evangelist; feast day; Croatian folk names of feast days; folk proverbs; idioms

